

Yeni Yerel Kültürel Kimliklerin TV Dizileri zerinden Gösterimi: Fırtına

Ar. Gör. Dr. Vildan MAHMUTOĞLU

galatasaray niversitesi, iletişim fakültesi
vmahmutoglu@gsu.edu.tr

zet

Küreselleşme yarattığı kültürel trdeşleşmeyle, yerel kültürel yapılar da dönüşümlere neden olmaktadır. Kreselin yerelde yaptığı değişikliği anlatmak için kullanılan 'küresel-yerellik' sözcüğü ile söylenmek istenen küresel ve yerelin karşılaşması ve bu karşılaşma sonucunda küresel kültürün yerel kültürü kapsamasına ve ortaya çıkan melez kültürel yapılar a şaret eder. Küreselleşme, kültürleri ve kimlikleri birbirine benzer hale getirirken o bölgenin özelliğine bağlı olarak farklı adaptasyonlar ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada toplumun içyapısının, birebir olmamakla beraber, TV programlarına yansıdağı varsayımından hareketle Doğu Karadeniz'de yaşanan kültürel kimlik değişimlerinin "Fırtına" isimli dizi üzerinden incelenmesine alışılmıştır. alışmada ortaya ıkan sonu, küresel kltre doğru gidişin yerel kültürel kimlikleri de etkilediği ynndedir. Küresel kültür, trdeşleştirici etkisiyle yerel kültürel kimliklerde dnşmlere yol amaktadır.

anahtar kelimeler: küresel-yerellik, yerel kültürel kimlikler, televizyon dizileri

Résumé

L'une des conséquences de la mondialisation est l'homogénéisation des cultures, ce qui amène une transformation sur les structures culturelles locales. Avec le terme « glocalisme » qui définit la modification du local causée par les effets globaux et « la rencontre du global et du local » nous essayons de définir la même chose ; la structure hybride née à la suite de cette rencontre. Les cultures et les identités se ressemblent de plus en plus sous l'effet de la mondialisation, pourtant selon les caractéristiques locales il s'agit des différents types d'adaptation. Partant de l'hypothèse que les programmes télévisuels peuvent refléter la structure interne de la société, nous avons basé notre recherche sur l'analyse de la série télévisée « Firtina » afin d'observer la transformation des identités culturelles dans la région de la Mer Noire. A la fin de notre recherche, nous avons conclu que la globalisation culturelle influence aussi les identités culturelles locales.

mots-clés : *glocalisme, identités culturelles locales, séries télévisées*

Abstract

One of the consequences of globalization is the homogeneous of the cultures, what brings a transformation on the local cultural structures. "Glocalization" which means "meeting of global and local" constitutes the cultural hybridization. While globalization makes the culture and identity similar, each region makes different adaptations among its own qualities. By the hypothesis that TV programmes are the mirror of social context, " Firtina" is examined for determining the changes of cultural identities in Eastern Black Sea. As a conclusion of this article, local cultural identities can be transformed by the global culture's effects. Increasingly, the cultures and the identities resemble each other more and more under the effect of globalization.

keywords: *glocalization, local cultural identities, tv serials*

Giriş

Günümüzde büyük firmaların dünya piyasasını genişletme çabası ile üretilen malların tüketiciye ulaştırılması gayreti ulusal sınırların aşılmasına ve yeni ulus-ötesi mekânların oluşmasına yol açmıştır. Böylece önceden ulusal sınırlar içinde kalan ulusal kültürel kimlikler yerini çokuluslu şirketlerin yaydığı ürünlerle birlikte yeni yaşam kültürlerine ve kimliklerine bırakmaktadır. Günümüzde kesin hatları çizilmiş *biricik* kimlikler yoktur. Küreselleşen toplumda, insanların, üretilen tecimsel malların ve bilgilerin coğrafi sınırları kolayca aşılıp uzaklara ulaşabilmesiyle farklı kimlikler oluşabilmektedir (Morley&Robins, 1997:30). David Morley, kültürün sürekli değişen bir yapısı olduğunu ve sabit bir oluşum olarak görülemeyeceğini söyler. Morley, bu değişime bağlı olarak yerel kültürlerle ve kimliklere sürekli yeniden eklenme olduğunu belirtir. Geleneksel bakışta, birey doğduğu toplumda edindiği rollere göre yaşar ve doğduğu yerde yaşamını tamamlardı. Bireylerin kimliğinde değişim yaşanmaz, toplumsal roller önceden olduğu gibi devam ederdi.

Geleneksel dönemlerin aksine modern zamanlarda birey, kimliğini bulunduğu coğrafyanın dışına çıkararak da edinebilmektedir. Postmodern dönemde ise kimlik çok daha kırılgan ve çoklu bir yapıya dönüşmüştür (Kellner, 1996:231-233). Bu değişimlerin ardında yatanın, büyük sermaye sahiplerinin küreselleşme adı altında dünyaya seslenme arzusu olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşmeyle beraber yeni oluşturulan ekonomik, toplumsal yapılar beraberinde yeni kimlik oluşumlarını da getirmektedir. Richard Peet türdeşleşen bir küresel kültür oluşumuna şöyle dikkat çekmektedir: "eğilim, dünyada tek bir kafa yapısı, tek bir kültür yaratılması ve bunun sonunda da insan tarihinin özgüllüklerinden akıp gelen bölgesel bilincin ortadan kalkması yönündedir" (Morley&Robins, 1997:105). Mattelart, ekonomik olarak dünyanın bütünselleştirilmesinin ve sermayenin sınırlarını aşmasının dünyada "eşitsiz bir mübadele" yarattığını söyleyerek merkez ve çevre arasında giderek artan bir eşitsizliğin oluştuğunu belirtir. Yani kapitalizm "sınırları olmayan bir uzamda" anlaşılabilir. Kapitalist piyasada tüketicilerin davranışlarının anlaşılması ve tüketici farklılıklarının eritilmesi piyasa koşullarının getirdiği sonuçlardandır. Fakat bir yanda dünya piyasasının küreselleşmesi söz konusu iken, diğer yanda da belirli tüketim kalıplarının dışına çıkılarak mikro-pazarların yaratılması zorunluluğu vardır. Küresel piyasanın aktörleri her yerde aynı yaşam koşullarını, değerlerini, zevklerini paylaşan insanlar yaratarak kendilerine dünya piyasası oluşturmaktadırlar (Tutal, 2006:29-31).

Televizyon programları bir toplumun iç yapısını birebir yansıtmamakla beraber, toplumsal yaşamdaki değişimleri göstermektedir varsayımından yola çıkarak yerel yapıdaki kültürel kimlik dönüşümünü tespit edebilmek amacıyla bir televizyon dizisi olan, Kanal D'de yayınlanan ve ilk 15 bölümü Doğu Karadeniz'de Fırtına Vadisi'nde geçen "Fırtına" adlı dizi incelenmiştir. İki ailenin (Dalcı ve

Tabakçı) arasındaki çatışmaları anlatan dizi için kurgulanan karakterleri şöyle sıralayabiliriz: Tabakçı ailesinde Zeynep, Zeynep'in annesi Emine, babası Fevzi, erkek kardeşleri Ziya, Dursun ve Soner; diğer yanda Dalcı ailesinde Ali, Ali'nin annesi Sakine, babası Hasan, ablası İklima ve İklima'nın oğlu Ahmet. Dizi, Dalcıların oğlu Ali'nin ve Tabakçıların kızı Zeynep'in birbirlerini sevmesi ve evlenmek istemesi üzerine gelişen olayları anlatmaktadır. Özel bir çay fabrikası sahibi olan Tabakçı ailesi ile kendi çay bahçesinden ürün alıp satan Dalcı ailesi arasındaki ekonomik farklılık iki ailenin gerilimli ilişkisinin temel nedenini oluşturmaktadır.

Yeni oluşan kültürel kimliklerin hangi küresel etkenler nedeniyle oluştuğu ve geleneksel kültürlerle, kimliklerle çatışma yaratıp yaratmadığı üzerine geliştirilen bu inceleme kurgulanmış bir dizi üzerinden yapılmıştır. "Fırtına" dizisinde görülebilen, geleneksel yapıdan uzaklaşan yeni oluşan kültürel yapı ve kimlikler iki farklı yaklaşım çerçevesinde incelenecektir. İlk kısımda küresel ölçekte yapılan ekonominin yerel toplumlardaki kültürel değişim üzerindeki etkisi, ikinci kısımda ise küresel dolaşımda olan ürünlerin yerel toplumsal yaşamda bıraktığı izler aranacaktır.

Yerel Bölgede Küresel Ekonominin Yansımaları

Küreselleşmenin II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle de içinde yaşadığımız sermayeye dayalı finansal küreselleşmenin 1970'li yıllardan sonra hızla ivme kazanması mal ve hizmetlerin dağılımını arttırmıştır. Bu süreçte sermayenin ve sanayinin kullanılması Batılı ülkelerin hâkimiyetinde gelişmiştir (Şenses, 2004:15-19). Ekonominin küreselleşmesi en genel tanımıyla üretimin artarak, dünyaya genel bir standartlaşma getirilmesi ve dünya genelinde bu ürünlerin tüketilmesi anlamına gelmektedir. Geniş bir tüketici ağına sahip olan şirketler ürettikleri malları çeşitlendirerek dünya çapında satışını gerçekleştirmektedir. Bu büyüklükteki bir satış örgütlenmesi ise ancak yeterli teknolojik ve dağıtım kanallarına yatırım yapılmasıyla mümkündür. Geliştirilen küresel stratejilere göre değişik ülkelerde farklı yöntemlerle bu stratejiler uygulanmaktadır. Büyük şirketler buldukları ülkenin yönetimleriyle de birebir görüşerek piyasada değişiklikler yapabilmektedir. Küresel çaptaki üretim beraberinde küresel dağıtımı ve küresel tüketimi de getirmektedir. Çokuluslu şirketler küresel ekonomiyi oluştururken, stratejilerini bölgelere inerek gerçekleştirmektedirler (Noguez, 2000:174-175).

Ulaştığı yerde kendine has özellikleri taşıyan küresel ekonomi, yerel bölgeleri de etkilemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi küreselleşme bölgeselleşerek gelişmektedir. Yani bölgelerin küresel ekonomiye uygun hale getirilmesi bu sürecin bir parçasıdır. Ayrıca özelleştirmelerle beraber ulusal ve yerel bölgelerdeki devlete ait ticari işletmeler, özel yatırımlara dönüştürülmüştür. Önceden sadece devlete ait olan bu işletmeler, özelleştirmelerle beraber şahıslara ait olarak da açılmıştır.

a) Özelleşen Ekonominin Yeni Zenginleri: Tabakçı Ailesi

Küresel türdeşleşmeyi sağlayan önemli araçlardan biri olan özelleştirmeler, hedeflenen ortak piyasalar için önemli bir araç olarak görülmektedir. Küreselleşmenin itici gücü sayılan özelleştirmeler piyasanın üstünlüğü fikrine göre yapılandırılmıştır. Toplumda kapitalist ekonominin yaşayabilmesi için sürekli kâr getiren bir döngünün olması ve ekonominin büyümesi gerekmektedir. Ekonominin bu biçimiyle büyümesi ise ancak özelleştirmelerle mümkün olabilmektedir. Bu nedenle de sermaye sahibi seçkinlerin girişimleriyle dünya ekonomisi özelleştirme dalgasına açılmıştır. Özelleştirme sürecinde kazanılan kârlar ekonominin içine girerek ekonomiyi daha da güçlendirmektedir. Küreselleşmenin ana etkenlerinden biri olan özelleştirme etkinliklerine başlayamayan üçüncü dünya ülkeleri için Dünya Bankası'nın 1990'larda 200 milyar dolar teşvik sağladığı bilinmektedir. Küreselleşme bir an içinde olup biten bir şey değil, aksine sonuçları yıllara yayılan bir süreçtir. Küreselleşmenin getirdiği ekonomik yapı ile geleneksel kalıplar kırılmış, yerine tamamen büyük sermayenin sözünün geçtiği yeni yapılar oluşmuştur. Yeni ekonomik yapılar insanlar, toplumlar ve hükümetler üzerinde etkili olabilmektedir. Böylece özel sektör küresel boyutta birleşik sermayenin ana etkenlerinden biri haline gelmektedir (Farazmand,2002:357-358).

Yerel ekonomik gelişmeler tek başına, yalıtılmış bir biçimde değerlendirilemez. Ürünlerin uluslararasılaşması ve dünya ekonomisindeki giderek artan bütünleşme, küresel etkiler, politikalar yerel ekonomiyi etkilemektedir. Politikalar geliştirilirken yerel bölgelerdeki düzenleyicilerden ve girişimcilerden daha çok küresel veya ulusal güçler bölge üstünde etkili olmaktadır. Ekonomide serbest piyasaya geçildikçe "daha çok piyasa", "kuralsızlaştırma", "esneklik", "özelleştirme" gibi anahtar kelimelerin yerel bölgeleri etkileyen faktörler olduğu göze çarpmaktadır (Hennings&Kunzmann, 1993:39).

Türkiye'de özelleşme 24 Ocak 1980'de yayınlanan "istikrar ve uyum programları" ile başlamıştır. Önceden sadece bir kamu işletmesi olan Çaykur'un elinde olan yaş çayın işlenmesi, 1984 yılından itibaren özelleştirme politikaları çerçevesinde yerli ve yabancı sermayeye açılmıştır (Oral, www.bianet.org). Böylece daha önce sadece topladıkları çayı Çaykur'a satarak geçinen yerel toplumda özelleştirmeye beraber özel çay fabrikası sahibi olarak zenginleşen aileler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu ekonomik dönüşümler, yerel toplumda da değişimlere neden olmaktadır. İncelenen dizide Dalcı ve Tabakçı aileleri arasındaki çatışmaların nedeninin evlenmek isteyen iki gencin aileleri arasındaki ekonomik farklılık olduğu görülmektedir.

Zeynep'in ailesinin özel çay fabrikası vardır. Ali'nin ailesi ise her geleneksel Karadeniz ailesi gibi çay bahçesinde çay yetiştirip satan bir ailedir. Dolayısıyla iki aile arasında ekonomik bir dengesizlik oluşmuştur. Emine kızı Zeynep'in maddi

durumu iyi olan kuyumcu Ramazan'la evlenmesini istemektedir. Emine'nin "gül gibi kızımız var, elin çulsuzuna vermeyelim demedim mi?" sözleri ve "ben kızıma Trabzon'da düğün isterim. En lüks otelde olacak, yemekli olacak, İsmail Türüt de gelip şarkı söyleyecek. "Bende Ali'ye verecek kız yok" diye devam etmesi zaten yerelde ortaya çıkan sınıf farklılaşmasını göstermektedir. Emine kızının evlendikten sonra oturacağı evle ilgili olarak söylediği "koskoca Tabakçıların kızı ahırda mı oturacak?" ifadesi Emine Tabakçı'nın eski komşularına bakışını göstermektedir. Bir başka sahnede ise İstanbul'dan gelen turistler akşam yemeğine çağrılacaktır. Ancak kimin evine gidileceği konuşulduğunda Emine "bu köyün en güzel, en büyük evi dururken başka nerede yenecek" diye çıkışır. Yine o akşam yemeğinde Tabakçılar ve Dalcılar kavga etmeye başlarlar. Emine, Dalcıları kastederek "fakirlik rezilliktir, görgüsüz bunlar, çeneleri hiç kapanmaz" sözleriyle zaten oluşan sınıf farkının iyice altını çizmektedir. Emine türlü hilelerle kızını Ali'den ayırıp Ramazan'la evlendirmeye çalışır. Zeynep ve Ramazan için büyük bir otelde tam Emine'nin istediği gibi bir salon tutulur. Emine düğün salonunda "damadım Ramazan'la beraber holding olacağım" diyerek hedefini açıklamaktadır. Dizide bu ana çatışmayı besleyen ekonomik farklılığa bakıldığında arkasında küreselleşmenin ilk adımı olarak atılan özelleştirmeleri görebiliriz. Fırtına dizisine de yansıyan bu durum geleneksel bölgelerde özelleştirmelerle değişen toplumsal ve ekonomik durumu göstermektedir. İki aile arasındaki ortaya çıkan ekonomik farklılık da çatışmanın ana kaynağıdır. Küreselleşmenin etkisiyle yerelde sadece kimlikler değil, aynı zamanda kimliklerle beraber tüketim kalıpları da değişmektedir.

b) Değişen Damak Zevki: Buzlu Çay

Küresel kültür tüm dünyada aynı zevkleri ve alışkanlıkları paylaşan bir tüketici kesimi oluşturulmasını amaçlamaktadır. Böylece dünya piyasası kitlesel olarak üretilen mallar için hazır hale getirilmiş olacaktır. Dolayısıyla üretilen malların bir yerden bir yere gitmesi ve her yerde tüketilmesi zaten piyasa aktörlerinin istediği bir gelişimdir. Kullanılan yiyecekler kadar tüketilen yiyecekler de dünya pazarı için yaratılmaktadır.

David E. Sutton, bir yerde bulunan yiyeceklerin o bölgeye, günlük hayata ve orada yaşananlarla ilgili bilgileri içinde barındırdığını belirtmektedir (Sutton, 2001:3). Sutton gibi Allison James de, bir bölgede bulunan yiyeceklerin o yerin kültürel kimlik göstergesi olduğunu ifade etmektedir. James, farklı yiyeceklerin farklı yerlerde tüketilmesinin, bölgeler arasındaki kültürel farklılığı gösterdiğini de ekler. Ancak yiyecek tüketimiyle ilgili yapılan son çalışmalar, değişik kültürler arasında yiyecek tüketimi konusunda sürekli bir alışveriş yaşandığı sonucunu vermektedir. Ticaretin, gezilerin, ulaşımın ve teknolojinin gelişmesiyle yiyecek tüketimi alışkanlıkları da değişime uğramıştır. James, bir bölgede tüketilen yiyeceklerin o yerin kültürel kimliğiyle ilgili sorulara çok kesin verilere ulaşıp ulaşılamayacağını sorusunu sormaktadır (James, 1996:79).

Sutton, örneğin ABD’de bira ve kahve tüketmenin bir türdeşlik oluşturduğunu, kitle tüketiminde ve kitle pazarlanmasında ikonlar yaratıldığını söylemektedir. Burada oluşturulan güç, bu ürünleri kullananlar arasında sınıf farklılığının kalmadığı gibi aldatıcı bir maskeleye de üretebilmektedir. Ayrıca simgesel olarak oluşturulan bir güçle, o ürünü kullananların hem keyif sürebileceği, hem de ürünün bir ihtiyaca dönüştüğü fikri yaratılmaktadır (Sutton, 2001:4). Yiyeceklerin tüketimi üstü örtük anlamlar barındırmaktadır. Bir yerde kullanılan yiyecekler, dışarıya karşı o toplumun etnik kökenini, ulusunu veya cinsiyet ağırlığını gösterebilmektedir. Yiyeceklere ait bir hafızadan söz etmek mümkündür. Bir yere ait yiyecekler o yerin yiyecek hafızasını oluşturmaktadır (Sutton, 2001:6). Ancak yiyeceklerin dolaşımı ve değişik yerlerde tüketiminin artmasında küreselleşmenin etkileri olarak görülebilir. Küreselleşmenin etkisi toplumdaki yiyecek hafızasını değiştirmiştir. Küreselleşmenin kimliklerde ve deneyimlerde yeniden oluşturduğu etki, yiyecek hafızasında da ortaya çıkmaktadır. Önceleri yiyeceklerin üretildiği yerde tüketilmesi oraya özgü bir yiyecek hafızasının oluşmasını sağlamaktaydı. Günümüzde ise yerel yiyecekler küresel dolaşıma girdiğinden ya da küresel bir yiyecek yerelleşen yiyecekler arasına katıldığında, yerel toplumlarda yiyecek hafızası yeniden tanımlanabilmektedir (Sutton, 2001:162).

Dizde incelenen 15 bölümde Karadeniz’in yerel simgesi olan çayın tüketildiği ayrıca her yemek masası sahnesinde Karadeniz’e özgü yemekler olan kuymak, kavrulmuş fasulye gibi yiyeceklerin tüketildiği görülmüştür. Ancak aynı zamanda yörede olmayan ve kullanılmayan içecekler de görülebilmektedir. Ekonomik küreselleşmenin getirdiği değişimlerin yerel toplumlarda yansımaları 7’nci bölümde geçen bir olayda şöyle gözlemleyebiliriz. Tabakçılara ait çay fabrikası içinde geçen bu olayda, Fırtına sakinlerinden biri olan Melahat büyüyle kendisine aşık etmek istediği Dursun Tabakçı’ya buzlu çay içip içmeyeceğini sorar. Götüreceği çayın içine büyü karıştıracaktır ve Dursun da kendisine aşık olacaktır. Melahat bu planla Dursun’a büyük bardakta ilk bakışta ne olduğu anlaşılmayan bir şey götürür. Dursun: "Nedir bu?" diye sorunca da Melahat elindekinin buzlu çay olduğunu ve onu sakinleştireceğini söyler. Buzlu çay yörenin kültüründe olmayan ithal bir içecektir. Karadeniz bölgesinde yetiştirilen, bölge halkının çok iyi bildiği bir içecek olan, kullanım biçimi olarak her zaman sıcak içilen çayın, değişikliklere uğrayarak tekrar piyasaya değişik bir kullanımla sokulması sermayenin yerel ürünleri alıp, işleyip yeniden piyasaya sokmasında görülmektedir. Zaten olayın çay fabrikasında geçmesi simgesel olarak da küresel dolaşımdaki ürünlerin her yere girebildiğini göstermektedir.

Bir başka sahnede Hasan, Sakine’nin kendisini affetmesi için ona yemek hazırlamıştır. Yemeği bir tepsiye koyup getirir. Tepside çiçek de vardır. Yemeğin üzeri dantel örtüyle kapatılmıştır. Örtüyü kaldırdığında hamsili pilav görülür. Tepside ayrıca bir şişe şarap da vardır. Emine şarabı görünce "Bu ne?" diye sorar. Hasan da o romantik gece için sakladığını söyleyerek şarabı Emine’ye

içirir. Görüldüğü gibi balıkla beraber rakı içme kültürü Karadeniz yöresinde hamsili pilav ve şarap şekline dönüşmüştür. Üstelik Emine'nin şarabı tanımaması şarabın pek bilinmediğini de göstermektedir.

Küreselleşme ile beraber gelen küresel ekonomi sonucunda dolaşımda olan mallar, kültürel kimlik olarak görülen yiyecek ve içecek alışkanlıklarını da etkilediği için, sadece o bölgeye ait tüketimden bahsedilememektedir. Kapitalist üretimle küresel piyasanın sağladığı olanaklar yerel bölgelerdeki damak zevkinde değişimlere neden olabilmektedir.

c) Yeni Şirince'ler Her Yerde

Küreselleşmenin hem nedeni hem de sonucu olan insanların dolaşımı beraberinde turizm artışını da getirmiştir. İnsanların başka yerleri görme isteği ve buna imkân bulmaları piyasalarda, küresel ekonomide turizm yatırımlarına yer verilmesine neden olmuştur. Küreselleşme sadece büyük firmalar aracılığıyla var olmamakta, aynı zamanda küçük ve orta düzeydeki firmalarla ve aile firmalarıyla da genişlemektedir. Küreselleşme turizm sektöründe de varlığını göstermiştir. Örneğin 2002 yılında 715 milyon insan seyahat ederken, bu rakamın 2020 yılında 1,6 milyar insan olacağı tahmin edilmektedir. Böylece turizm çok büyük bir ticarete dönüşme potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Turizmde bu kadar çok insanın dolaşabilmesi beraberinde küresel düşünülen stratejileri de getirmektedir (Peric, www.fm.kp.si/zalozba).

Turizm tek başına, diğer kollardan ayrılan bir sektör değil, aksine hizmet ve sanayi etkinliklerini de içine alan bir sektördür. Bir ülkede turizmle ilgili politikalar o ülkenin tarihi, doğası ve geleneklerine göre yeniden şekillendirilmektedir. Küreselleşme hızlı yayılması ile turizmi de etkilemektedir. Dünya nüfusunun artması, yeni teknolojilerin gelişmesi ve bunun sonucunda bilgi ve iletişimin artması, gezi planlarının çeşitlenmesi, turistlerin ilgilerinin değişmesi, küreselleşmenin turizm üstündeki yansımalarıdır. Özellikle gelişen multimedya olanaklarıyla turistler gidecekleri yerleri seçmekte zorlanmamaktadırlar. Ayrıca turistlerin farklı farklı isteklerinin olması ve bunlara cevap verilmesi de değişik turizm alanlarının açılmasına neden olmuştur ki bu da küreselleşmenin sonuçlarından biridir. Turizmde yüksek kârların elde edilmesi farklı yerlerin de turizm alanı olarak açılmasını ve piyasaya dahil edilmesini gündeme getirmektedir. Günümüzde ekonomik bölgelerin oluşturulması o bölge içinde gerçekleşen turizmi de canlandırmaktadır. Belirtildiği gibi, havayolu şirketlerindeki artışlar, tur operatörlerinin hizmetleri ve gidilecek yerlerin çeşitliliği yine küreselleşmenin sonuçları olarak görülmektedir. Küreselleşmenin hızlanması ile turizm sektörü de yoğun bir döneme girmiştir (Wahab&Cooper, 2001:6-13).

Dizide üstünde uzunca durulan konulardan biri de bölgenin turizme açılması üzerinedir. Dizinin ilk sahnesinde verilen rafting görüntüleri ile hem Ali'nin mesleği

tanımlanmakta, hem de bölgede rafting yapılabilirdiği gösterilmektedir. Ali tur rehberidir ve Fırtına'nın en iyi rafting yapan kişisi olarak verilmektedir. Gelen turistlerle İngilizce konuşmakta ve onlarla Fırtına'da rafting yapmaktadır. Ayrıca dizinin açılış sahnesinde Melahat'ın yaptığı süs bebeklerinin de turistlere satıldığı görülmektedir. Üstlerine Karadeniz bezleri giydirilmiş bebekler Fırtına'nın kenarında Melahat tarafından satılmaktadır. Dizide turistlerin Sümela'ya çıkarılması 7'nci bölümde uzun uzun verilmiştir. Ayrıca Sümela'ya tırmanış sırasında bir tur rehberinin "burada bulunan ağaçlar dünyanın en yaşlı ağaçlarıdır. Burada bulunup da dünya da bulunmayan 113 çeşit bitki vardır. Cennet burası cennet..." sözleri gelecek olan turistler için de bir davet olarak yorumlanabilir.

Turist olarak bölgeye gelen ve İstanbul'da çok büyük bir turizm firması bulunan Naz, farklı nedenlerle bölgede kalmaya karar verir. Naz, bölge ile ilgili olarak geliştirdiği turizm projesini Ali'ye şöyle açıklar: "Uzun zamandır aklımda bir proje vardı. Ama nerede yapacağımı bilmiyordum. Burayı görünce burası dedim. Ege'yi bilirsin, Selçuk yakınlarında Şirince diye bir köy var." Naz'ın projesine göre bölgenin yerel mimarisine uygun olan eski köy evleri bakımdan geçirildikten sonra turizme açılacaktır. Yani köy evleri yüksek bedeller ödenerek sahiplerinden alınacak, aslına uygun restore edilip turistlere kiralanacaktır. Naz, tasarladığı projeyi anlatırken "aynı Şirince'deki gibi olacak" der. Naz projesinin sonunda köyün çok gelişeceğini sürekli vurgulamaktadır. Şirince'de olduğu gibi otantik evler, turizme açılacak böylece bölge, sermayenin alanına dahil edilmiş olacaktır. Bu amaçla projelere başlanır, fakat özel ilişkilerinden dolayı hayata geçiremezler. Ege Bölgesi'nde bulunan Şirince örneğinin aynısının Karadeniz'in Fırtına vadisinde de hayata geçirilmek istenmesi sermayenin bölge farklılığı gözetmeden ekonomik yatırımı her bölgeye uygulayabileceğine işaret etmektedir.

d) Dünya Çocuklarının Ortak Arkadaşı: Örümcek Adam

Kültürel türdeşleşme ile yaratılan ortak zevkler ve alışkanlıklar sonucunda piyasalar sınır tanımadan her yere ürünlerini ulaştırabilmektedir. Küresel kültür, uluslara ait kültür bariyerlerini yıkmakta ve küresel piyasa sorunsuz olarak oluşmaktadır.

Anthony D. Smith, 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra ulus devletlerin etkisinin zayıfladığını, bu nedenle de ulusal kültürlerin korunamadığını, "ulus devlet" çağının kapandığını belirterek girilen çağın ekonomik dev şirketlerin çağı olduğunu ve yeni bir dünya düzeninin kurulduğunu belirtir. Bu yeni çağda yaşanan kapitalist yarışın amacının üretilen malların en geniş alana yayılması olduğunu söyleyen Smith, bu nedenle de hedef kitlede genel ortak bir beğenin yaratılması gerektiğini vurgular. Böylece ortaya çıkan türdeş kültür sayesinde, üretim fazlası mallar her yere ulaşabilecektir (Smith, 1991:174). Tomlinson, ortaya çıkan türdeş kültürün tüm dünyada ortak fikirlerle oluşan üzerinde uzlaşmış bir kültür değil, Batı'nın dayattığı ve gittiği yerde diğer kültürleri de silme tehdidi yaratan, kapitalist

ekonominin yarattığı bir kültür olduğunu vurgular. Tomlinson, bütün bunların ulusötesi kapitalizmin ve sömürgecilik sonrası ilişkilerin kültürel ve ekonomik bağımlılığın göstergesi olduğunu belirtir. Batılılaşma denen kültürlenme sürecinde, zaten Batı kapitalizminin getirdiği kıyafet biçimi, yemek alışkanlıklarını ve yaşam alışkanlıkları sınır tanımadan yayılmaktadır (Tomlinson, 1999:23).

Fırtına dizisi incelendiğinde, iki ailenin çocukları Soner ve Ahmet'in sürekli olarak sapanla veya kovalamaca oynadıkları görülür. Ancak daha sonra Soner ve Ahmet'in eline define geçer. Çocuklar altınları satıp para ile oyuncak almak isterler. Çocukların ikisinin de almak istedikleri oyuncak Örümcek Adam kostümüdür. Kuyumcunun az para vermesi ve tek altın bozdurmaları sonucunda paraları iki kostüm almaya yetmediğinden tek kostüm alıp, üst parçasını biri, alt parçasını diğeri giyer. İkisi de tek parça olarak kostümü giymek ister ancak mümkün olmadığından kostümü dönüşümlü giyerler. Yerel bir bölgede ilk akla gelen oyuncuğın Örümcek Adam kostümü olması, kapitalist düzenin ürünlerini yaymadaki başarısına bir işarettir. Dünyanın herhangi bir yerinde ya da Karadeniz'in bir kırsal bölgesinde örümcek adam kostümünün istenmesi, aynı kostümün her yerde alıcı bulması kültürel türdeşleşmeye bir örnek oluşturmaktadır.

Diziye yeniden dönersek, Ahmet'in sünnet düğününde Besim bir hediye ile Ahmet'in yanına gelir ve beraber paketi açarlar. Paketin içinden yine bir Örümcek Adam kostümü çıkar. Ahmet'in "benimkinin aynısı" sözleri üzerine Besim, "bilseydim almazdım, Süpermen alırdım" diyerek aslında Amerikan yapımı süper kahramanların ne kadar içselleştirildiğini gösterir. Örümcek Adam'ın alternatifi Süpermen'dir. Besim'in aklına almak için başka bir şey gelmemiştir. Ahmet'in yıllar sonra ortaya çıkan babası da sünnet düğününe gelir. Aralarında sonradan geçen bir konuşmada Ahmet babasını görmek istemediğini söyler. Babası da oğluna neden kendisini reddettiğini sorar. Ahmet'in "babalar yardıma koşar, üzülünce saçını okşar, Örümcek Adam kostümü alır" cevabı ve üzerine giydiği Örümcek Adam kostümünü göstererek "bak bunu Besim aldı" sözleri bir çocuğun babasından beklentilerini göstermektedir. Babadan beklenenlerin arasına yardıma koşmanın ve saçını okşamanın yanı sıra Örümcek Adam kostümü almak da eklenmiştir. Görüldüğü gibi Amerika'da yaratılan bir süper kahraman yerel bir bölgede çocuğun nasıl bir baba istenir sorusuna cevap oluşturmaktadır. Tüm dünyaya yayılan ve gündelik yaşamın içine giren süper kahramanların bu kadar etkili olmasının ardında Amerikan merkezli kapitalist küreselleşmenin yattığı söylenebilir. Öte yandan bu ideolojiyi sadece bugüne özgü yapılarla değerlendirmek yeterli değildir. Bu süreç 20'nci yüzyıl başına kadar uzanan karmaşık ve çok boyutlu bir tarihselleştirme çerçevesinde değerlendirilmelidir. Örneğin, Theodore Roosevelt, önemli küresel aktörlerden biri olan Amerika'nın etkisinden bahsederken, dünyanın Amerikanlaşmasının bir kader olduğunu söylemiştir. "Wilson ise 1915 yılında AP'ye yaptığı bir açıklamada Dünya Birleşik Devletleri kurma projesinden şöyle söz etmiştir: "Bizler tüm dünya halklarının

karışımıyız. Kanımızda bu halkların kanı, gelenekleri, duyguları zevkleri, tutkuları dolaşiyor. Aslında biz bu karışımın sonucundan başka bir şey değiliz. Dolayısıyla tüm halkları anlayabiliriz, onları tanır, kucaklar ve tek tek kabul ederiz." Kolektif bir ABD imgesinin kaynağını teşkil eden bu söylem zamanla Amerikan Kültür endüstrisinin dünya halklarına birleştirici etkisi olduğu inancını da doğallaştıracaktır" (Tatal, 2006:32).

Yine bu örneği destekleyen bir başka sahnede ise Besim, içinde çocukların olduğu takayı kayalıklara çarpmadan durdurmayı başarır. İklima'nın "sanki Süpermen oldu, çocukları kurtardı" sözlerine Ahmet de "anne Örümcek Adam oldu, takaya tırmandı" diye Besim'i övücü sözlerle karşılık verir. Besim'in başarısı yine ithal oyun kahramanlarıyla tam olarak tanımlanabilmiştir.

Robertson, küreselleşmenin yerel toplumlar üzerinde etkisinin olduğunu bu etkiyle beraber yerel toplumlarda kültürlerin yeniden yapılandığını söyler. Bu yeni oluşumu anlatacak en iyi kelimenin küresel- yerelcilik olduğunu söyleyen Robertson, küresel akışla yerelin yeniden şekillendiğini belirtir (Eade, 1997:4). Tomlinson, bu terimi açıklayacak en iyi açılımın aslında 'mikro-pazarlama' kelimeleri olduğunu söyler. 'Mikro- pazarlama' küresel dolaşım için üretilen malların yerel ve tikel pazarlara uyarlanarak yayılabilesidir. Tomlinson, bu terimi oluşturan küresel ve yerel kelimelerinin birbirini karşı zıtlık anlamında değil aksine iç içe geçmişlik anlamına geldiğini vurgulamaktadır (Tomlinson, 2004:163).

İncelediğimiz dizide Soner ve Ahmet'in aldıkları diğer bir oyuncağın da "walkie talkie" olduğunu görürüz. Soner ile abisi Ziya arasındaki konuşmada Ziya, walkie talkie'nin nasıl kullanılacağını Soner'e sorar. Yaygın olarak "break break" diye başlanan konuşmaya Soner'in "ula ula diye başla" demesi, küresel yayılımı olan bir aracın, yerelde o yöreye özgü bir tarz ve şiveyle kullanılması da yine küresel-yerelliğe bir örnek oluşturmaktadır. Çocuklar kendi aralarında konuşurken "ula ula, Örümcek Adam Fatih Tekke'yi arıyor" diyerek hem örümcek adamın kostümünü giyerek onunla özdeşleşmiş, hem de walkie talkie'yi kendilerine ait kelimelerle ve kendilerine ait bir futbolcuyla sorarak yapmışlardır. Yani küresel dolaşımdaki ürünler yerel bölgede de kullanılmakta, fakat kullanırken bölgeye ait bir tarzla kullanılmaktadır. Tomlinson'un belirttiği mikro-pazarlama, ortaya yeni bir melez kültür çıkarmıştır.

Örneklerde de görüldüğü gibi, ekonominin küreselleşmesi kültürün türdeşleşmesinde ve melez kültürlerin ortaya çıkışında önemli bir etken olarak görülmektedir. Yaratılan kültürel türdeşleşme ile aynı zevklere sahip, aynı oyuncaklarla oynayan, aynı araçları kullanan bireyler oluşturulmaktadır. Ayrıca yeni dünya düzeninde küresel ve yerel, karşı karşıya değil, iç içe tek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. "Küresel- yerellik" kendini yerel bir bölgede yeni kimliklerin ve tüketim alışkanlıkların biçimlenmesinde gösterebilmektedir.

Küreselleşme ve Değişen Toplumsal Yapı

a) Yeni Bölgeler ve Karadeniz’de Yeni Kimlikler

David Harvey, küreselleşmenin hem dünyanın işleyişini hem de bizim düşüncelerimizi, yaşamımızı açıklayabilecek anahtar bir kelime olduğunu belirtmektedir. Kapitalizmin gelişme sürecindeki haline küreselleşme dendiğini söyleyen Harvey, kapitalin birikmesi ile birlikte birikimin coğrafi sınırları aşması gerekliliğinin ortaya çıktığını ifade eder. Kapitalizm, coğrafi olarak ilerleyemezse, bir politik-ekonomik sistem olarak zaten çökmesi gerekir. Marx ve Engels’in Komünist Manifesto’da vurguladığı gibi modern sanayi sadece sanayiye değil, bunun yanında devamlı büyüyen bir dünya piyasası da yarattı. Kurulan sistemle herkes ve her yer birbirine bağlandı ve her yerde sistemin yaşayabilmesi için şekillendirildi. Küresel ekonomide dünya piyasasına verilen yeni biçimlerle ulusal sanayiler zarar görmüştür (Harvey, 2000:20). Yani ulusal sınırlara bağlı kalan ekonomiler kilitlenmiş, küresel ekonominin kuralları her yerde geçerli olmuştur. Küresel ekonomi yayılırken ulusal sınırlar ortadan kalkmış ve yeni coğrafya alanları yaratılmıştır (Harvey, 2000:23).

Küreselleşmenin hızının artması ile beraber, 1970’lerden sonra bölge tanımında da değişiklik olmuştur. Günümüzde coğrafi sınırlardan kurtulan bölgelik başka bir tanıma dönüşmüştür. Önceden bölgeyi tanımlarken aynı etnik köken, aynı din, dil gibi öğelere dikkat edilirken bugün ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlar etkili olmaktadır. Önceden geçerli olan ulusal sınırların yerini bugün bölgesel ekonomik, sosyal ve politik birlikler almıştır. Yani bölgeler artık uluslararası ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan, doğal sınırların belirleyici olmadığı yerler olmuşlardır. Bölgeler, ekonomik olarak kendi alanlarında beraber hareket ederler. Gerçekten de oluşturulan bölgelerde iç ticaret artırılarak dünyanın diğer kalan yerlerine göre farklılık yaratılmaya çalışılmaktadır (Hurrell, 1995:38-39). Küresel ekonominin büyümesi, bölgelerarası ticaretin artması ile mümkün olmaktadır. Yapılan bölgesel anlaşmalarla küresel ekonomi desteklenmektedir. Türkiye, dünya ticaretinde önemli bir rol oynamasa bile, imzaladığı bölgesel anlaşmalar ve ekonomide izlediği liberal yöntemlerle küresel dünya ekonomisi ile uyumlu bir yol izlediğini göstermektedir (Eder, 2001:189-191).

Türkiye’de Sarp Sınır Kapısı’nın açılması Karadeniz bölgesinin toplumsal yapısını etkileyen önemli bir olaydır. Türkiye’nin 31 Ağustos 1988’de imzaladığı “Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Antlaşması” ile Sarp Sınır Kapısı açılmıştır. Sarp Sınır Kapısı sadece Gürcistan’a değil aslında tüm Kafkasya’ya açılan bir sınır kapısıdır. (www.rizeshcek.gov.tr). Sınır kapısının açılmasıyla ilgili yapılan resmi açıklamalarda, iki kutuplu dünya düzeninden yeni dünya düzenine geçilmesiyle beraber Türkiye’nin de Sarp Sınır Kapısı yoluyla Kafkaslara, Türk Cumhuriyetlerine ve Rusya’ya açılmasına karar verildiği belirtilmiştir (Şentürk&Akbaş, www.beygm.gov.tr).

Sarp'ın açılmasıyla beraber geleneksel toplumsal yapıda değişimler yaşanmıştır. Karadeniz'e Gürcistan'dan ve bölgedeki diğer pek çok bağımsız devletten yoğun bir insan akışı olmuştur. Ayrıca her geçen yıl ithalat ve ihracat miktarında artış olduğu da belirtilmektedir. Ancak Rize İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün resmi açıklamasında Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla gelişen ticaretin yanı sıra gelen yabancı kadınlarla beraber bölgenin aile yapısının değiştiği ve 2000 yılından sonra boşanmaların arttığı da bildirilmektedir (www.rizesheck.gov.tr).

"Fırtına"ya baktığımızda, sınır kapısının açılmasıyla önce Hasan, Batum'a gider ve Tamara ile tanışır. Ancak Batum'da çok kalmaz ve köyüne geri döner. Tamara'nın yeniden çağırması üzerine Hasan yeniden Batum'a gider fakat Tamara'nın hamileliği nedeniyle köye geri dönemez. Hasan'ı aramak için Besim, Ali, Zeynep ve Ziya bir takaya binerek Batum'a doğru ilerler. Batum'a yaklaştıklarında Ali, Besim'e izin alıp almayacaklarını sorar. Besim de telsizle bildirip gireceklerini söyler. Hasan, Batum'da Tamara ile kilisede evleneceği sırada evlenmekten vazgeçer ve son anda kaçıp yeniden Fırtına'ya döner. Bunun üzerine Tamara, Hasan'ı bulmak için Fırtına'ya gelir. Tamara'nın Fırtına Vadisi'ne gelmesiyle Dalcı ailesinde çalkantılar başlar. Çünkü Tamara hamiledir ve Batum'a geri dönmeye niyeti yoktur. Sarp Sınır Kapısı'nın açılması, Hasan'ın Tamara ile tanışmasına neden olmuştur. Hasan ailesini terk ederek Batum'a gitmesi ve Tamara'nın sonra gelişi ve hep beraber yaşamaya başlamaları Karadeniz'de geleneksel aile yapısında yaşanan değişikliği anlatan bir örnek olarak gösterilebilir. Sınır kapısının açılması ile gidiş-gelişler kolaylaştığı için insanlar rahatça sınırın diğer tarafına gidip gelebilmektedirler. Ancak sınırların açılması aynı zamanda kültürel değişimlere de neden olmuştur. Dizide kurulan çatışmalardan birisi de Tamara ve Hasan'ın karısı Emine arasındadır. Tamara ve Hasan'ın ilişkisi biter, ancak Emine onun haline üzüldüğünden Tamara'yı aileye kabul eder. Tamara da Tabakçı ailesinin bir üyesi olarak Fırtına'da yaşamaya devam eder. Geleneksel yapısı olan Tabakçılarla beraber yaşamaya başlayan Tamara, aile içi ilişkilerde değişikliğe gidilmesine neden olmuştur.

b) Zeynep, Ali ve Titanik

Uluslararası ilişkileri yoğunlaştıran, küresel ekonomik yapı aynı zamanda kendisine ait sosyal ortamı da (eğitimi sağlık, güvenlik vb.) yaratmaktadır (MacLean, 1999:198). Küreselleşme çağımızın birçok alanında (terörizm, çevre, aids'le mücadele, serbest piyasa vb.) etkin olarak hissedilmektedir. Küreselleşmenin etkilediği alanlardan biri de eğitimidir. Dünyanın her yerinde eğitim sistemleri, öğretme biçimleri giderek birbirine benzemektedir. Eğitim sisteminde ve insanların eğitime duyduğu gereksinimin artmasında küreselleşmenin etkisi yadsınamaz. Önceden yerel bölgelerde yaşayan insanlar o yerde aldıkları eğitimle, o bölgenin dünya görüşüyle yaşarlar ve aynı bölgede de yaşamlarını tamamlarlardı. Bugün ise insanlar yerel bölgelerde yaşasalar bile

küresel dolaşımdan, küresel organizasyonlardan ve sosyal sistemlerden etkilenmektedirler. Bütün sosyal sistemler gelecek nesillerin ihtiyacı olacak şekilde biçimlenmektedir. Bugün gençliğin yetişme alanı, gelecekte ihtiyaç duyulacak ekonomik gerçekler ve iş ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Küreselleşen dünya, gençliğin yeni donanımlara sahip olmasını gerektirmektedir. Bu donanımı sağlayacak en etkili araçlardan biri de eğitimidir. Yeni ve geniş küresel bakış, gelecek nesilleri bu ihtiyaçlara göre hazırlamaktadır. Çocukların yeni bin yıla, küreselleşmenin getirdiği şartlara uygun olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitim, çocukların algılama biçimlerini, kişisel yeteneklerini ve kültürlerini oluşturmaktadır. Yerel bölgelerde yaşayan kişiler de bu eğitimi aldıklarında yine bölgelerine dönüp yaşasalar bile, daha farklı bir bakış açısına sahip olacaklardır (Orozco&Hilliard, 2004:1-2).

"Fırtına"ya baktığımızda, dizinin gençleri Ali ve Zeynep büyükşehirde eğitim almış ve Fırtına'ya geri dönmüşlerdir. Aldıkları eğitim onları diğerlerinden farklı yapmıştır. Örneğin Zeynep, kendilerine ait çay fabrikasının muhasebe işini yapmakta ve fabrikanın yönetiminde söz sahibi olabilmektedir. Zeynep fabrikada bilgisayar kullanabilen tek kişidir. Zeynep'i sürekli bilgisayar başında görürüz. Erkek kardeşleri olduğu halde ailede Zeynep'in söz sahibi olması hem geleneksel yapıda Karadeniz kadının rolüne, hem de aldığı eğitime yorulabilir. Ayrıca Zeynep'in kılık kıyafeti annesinden ve Ali'nin annesi Sakine'den ve Ali'nin ablası İklima'dan farklıdır. Emine, Sakine ve İklima yöresel kıyafetler giymektedir. Zeynep ise geleneksel kıyafetler yerine büyük şehirde yaşayan gençler gibi giyinmektedir. Zeynep'i sürekli bilgisayar başında fabrika yönetirken gördüğümüz gibi tamamen geleneksel yaşayan İklima'yı da sürekli çay toplarken görürüz. Ayrıca Zeynep, annesi ve Sakine gibi şiveli konuşmamakta, İstanbul Türkçesi ile konuşmaktadır. Zeynep'in kılık kıyafetteki farklılığı, şivesiz konuşması onun İstanbul'da yaşamış olması ve eğitim almış olmasıyla ilişkilidir.

"Fırtına"nın diğer genç ve eğitilmiş karakteri Ali de Trabzon'da üniversiteye gitmiştir. Turist rehberi olan Ali, giyinişi, şivesiz konuşması ile Zeynep'in kardeşleri Dursun ve Ziya'dan farklıdır. Dursun ve Ziya, üniversitede eğitim almamışlardır. Onlar, kendilerine ait çay fabrikasında çalışıp, şiveli konuşan ve Karadenizlilere özgü bakış açısıyla zaman zaman komik durumlar ve sorunlar yaratan iki karakterdir. Ali ise hiçbir zaman komik duruma düşmemekte ve çıkan sorunları da çözmektedir. Ali eğitiminin getirdiği rahatlıkla yabancılarla rahatlıkla anlaşabilen, yabancı dil konuşabilen birisidir. Bir tur sırasında tanıştığı turizm firması sahibi Naz ile ortak proje geliştirebilmektedir. Naz'ın getirdiği "Karadeniz'de Şirince projesi"ne sıcak bakması da, yine onun aldığı eğitimle alakalıdır. Çünkü geleneksel yapıda kalmış olsaydı, o projeyi yorumlayamayacaktı. Küresel yayılan eğitim, kişileri, toplumları kendisine bağımlı hale getirecek şekilde hazırlamaktadır. Sermayenin girişini, evlerin restorasyonunu ve birçok turistin gelişini kabullenen Ali, küresel ekonomiyle uyum içinde olabilecek bir bakış açısına sahip olmuştur.

Diane Perrons, küresel dünyada yerlerin ve insanların birbirleriyle iç içe bağlantılı olduğunu söyler. Fikirler, haberler, filmler, müzikler bir yerden diğerine dolaşmakta ve dünya izleyicisi yaratılmaktadır. Pop konserleri ve maçlar her yerde takip edilebilmektedir. Perrons, bu küresel akışın, türdeş kültürler ve politik-ekonomik sistemler yarattığını, yani küresel köyün oluştuğunu vurgulamaktadır. Kapitalist sistemde daha çok kâr elde edebilmek için, güçlü dağıtımların ve piyasaların oluşturulması gerekmektedir (Perrons, 2004:2). Küresel kültürün yereldeki yansımalarını ve türdeşleşen kültürü görebileceğimiz diğer örnekler ise şunlardır: Karadeniz’de ilerleyen bir takada geçen sahnede Zeynep ve Ali aralarında konuşmaktadır. Aralarında bir kıskançlık kavgası olmuştur. Zeynep takanın ucunda kollarını iki yana açarak durur. Ali önceleri anlamaz. Zeynep’in neden öyle durduğunu sorunca Ziya hatırlamaya çalışarak "hani bir film vardı, büyük bir taka, bir sürü kazazede, romantik dakikalar..." diye cevap verir. Ali "Titanik" diyerek Zeynep’in yanına gider. Zeynep hüzünlü hüzünlü taka ilerlerken açık denizlere doğru bakmaktadır. Ali "neyin var?" diye sorar. Zeynep’in "önceden benim sevdiğim adam beni görünce diğerlerini görmezdi, sevdiğim adamı arıyorum." cevabı üzerine Ali, Zeynep’i ayağa kaldırır ve takanın ucunda aynısını Titanik sahnesinde gördüğümüz gibi dururlar. Zeynep kollarını iki yana açmış ve Ali de arkasında ona sarılmıştır. Bu sahne çok izlenen Titanik filmindeki Leonardo DiCaprio ve Kate Winslet’in sahnesinin aynısıdır. Bir süre takada bu şekilde gittikten sonra Zeynep’in, "kollarım yoruldu, bıraksak mı?" sorusuyla biter. Görüldüğü gibi büyükşehirde eğitim almış, iki genç Titanik filmi izlemiş ve sonra Karadeniz’de ilerleyen bir takada bu filmin en bilinen sahnesini canlandırmışlardır. Dizide görülen bu sahne aynı zamanda küresel kültür ürünü olan bir filmin dizi filmlere de yansımaya örnek olarak gösterilebilir.

c) Fırtına’da Değişen Geleneksel Bir Kimlik: Hoca

Küreselleşme, kimlikler üzerinde de değişimler yaratmıştır. Bu süreçte birbirine benzer kimlikler ortaya çıkmakta, değişmez denem kalıplarda kırılmalar olmaktadır. Douglas Kellner, geleneksel toplumlarda, kimliğin değişmez ve sabit kaldığını, kişinin doğduğu yerde yaşayıp sosyal ilişkilerini kurduğunu ve yaşamını tamamladığını ifade eder. Bu nedenle modern öncesi dönemde kimlik tartışılan bir konu olmamıştır. Modern hayatta ise kimlik değişken, mobil, çoklu, kişisel ve yenilenebilen bir yapıya dönüşmüştür. Bu değişimin nedeni, kimliğin artık çevre etkilerine açık hale gelmiş olmasındandır. Modern zamanda bir kişi kendi kimliğini, sosyal rollerini seçip, geleneksel yapıdan uzaklaşabileceği gibi, aynı zamanda birey kendisine sunulan normlardan, davranış kalıplarından da kimliğini oluşturabilmektedir. Postmodern toplumlarda ise kimlik çok daha kırılabilir bir hale gelmiştir (Kellner, 1995:231-233).

Kimlik oluşumlarının asla tamamlanmayacağını söyleyen Stuart Hall, bireylerin her gün kendileriyle ilgili şeyler öğrendiklerini, bu nedenle de kalıplaşmış davranış biçimlerinin olamayacağını ve kimliklerin sürekli bir değişim

içinde olduğunu ifade etmektedir (Hall, 1991:70). Hall, yeni tip yapısal değişikliklerin sınıf, cinsiyet, etnisite, ırk ve ulus gibi kültürel alanları kırdığını, daha önceden katı değişmez olarak görülen unsurların da artık değiştiğini ve dönüşüm yaşandığını belirtir. Ayrıca Harvey'in de vurguladığı gibi uzamsal bariyerlerin katılığı azaldıkça, kapitalin uzaklara ulaşma şansı artmaktadır. Küreselleşmenin bir getirisi olan melezleşme (hybridization) ile farklılıklar nötralize edilmekte ve yerel kimliklerde de değişimler yaşanmaktadır (Barbero, 2002:626). Küreselleşme kapsama alanını arttırarak ulaştığı yerel bölgelerde de "günlük hayatı" etkilemekte, yani kültürel dönüşümlere yol açmaktadır. Değişmez gözüyle bakılan yerel kültürel yapı ve kimlikler, küresel etkiyle dönüşmekte ve buna bağlı olarak da farklılaşan yeni kimlikler oluşmaktadır.

Dizide en dikkat çeken karakterlerden birisi de "Hoca" karakteridir. Hoca dizide İklima'ya aşık olur ve ona duygularını açmak için çabalar. İklima'ya aynı zamanda Besim de aşiktir. Besim oraya kan davası yüzünden gelen birisidir. Besim ve Hoca arasında sürekli olarak bir yarış başlar. Hoca karakteri daha önce gördüğümüz hocalardan farklıdır. Hocayı dini işlerin veya yöreyi etkileyecek kanaat önderliğinin dışında, tamamen insani bir duygusallığın içinde görürüz. İklima'ya hediyeler almakta ve onu takip etmektedir. Dizide geleneksel tipin dışında bir hoca profili çizilmektedir. Fakat hoca bir türlü o kalıbı kırıp İklima'ya açılmaz. Bir keresinde İklima'nın elini tutarak yaptığı girişim, İklima'nın "hocaların eli tutulmaz, öpülür" sözleri ve arkasından da hocanın elini öpüp başına götürmesiyle son bulur. Geleneksel hoca kimliği ile yenilenen hoca kimliğinin çeliştiği görülmektedir. Hoca, İklima'yı takip ederken söylediği şarkılar Mazhar Fuat Özkan'dan seçilen şarkılardır. Yine alışılmışın dışında karakteri çizilen hocanın, bir gün kendi kendine şöyle söylendiğini görürüz: "Ah anne zorla hoca yaptın beni, sonra da çektin gittin, yalnız bıraktın..." Bu monolog bize yine alışık olmadığımız bir şikâyeti göstermektedir. Geleneksel yapıda bir din adamının işinden dolayı söylendiği pek karşılaşılan bir durum değildir. Hoca bir başka sahnede Ali'ye yardım etmek için bir konuşma yapması gerekmektedir. Hoca sevgi üzerine konuşmaya başlar: " Sevdalık öyle bir şeydir ki üzerine efsaneler vardır. Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Yusuf ile Züleyha... Bir de Romeo ile Juliet var. Ama onu siz bilmezsiniz. Evvel zaman içinde İtalya'nın bir köyünde Romeo denen bir çocuk varmış. Bu Romeo demiş ki, ben de Romeo isem bu balkona çıkarım, Juliet'i de alırım demiş." Görüldüğü gibi hoca aşkla ilgili örneklerini sadece Doğu edebiyatından değil, Batı'dan da verebilmektedir. Shakespear referansı veren hoca bu örnekle aynı zamanda kendisinin İklima'ya duyduğu aşkı da anlatmaktadır.

Diziye yansıyan değişik bir karakter olarak Hoca'ya baktığımızda gelenekselden farklı bir hoca kimliği görmekteyiz. Yeni kimlik eski geleneksel hocadan farklı olarak aşık olabilmekte, bir pop şarkısıyla duygularını ifade etmektedir. Küreselleşmenin getirdiği küresel kültür, hiç değişmez denen kimliklerde de değişim yapabilmektedir. Bir pop şarkısının hocanın duygularını

anlatmak için kullanması hem o şarkıyı çok iyi bildiğini, hem de bir pop şarkısıyla kendisini ifade etme rahatlığını göstermektedir. Yine din adamı olduğu için annesini suçlayan ya da aşkını Romeo ve Juliet üzerinden açıklayan bir hoca toplumda pek alışılmış bir hoca tipi çizmemektedir.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı Karadeniz Bölgesi'nin Fırtına Beldesi'nde geçen bir televizyon dizisindeki değişen yerel kültürel kimlik tasavvurlarını incelemektir. "Fırtına" dizisinde anlatılan küresel ile yerelin etkileşimleri, hesaplaşmaları, birleşmeleri ya da ayrılmaları incelenmiştir.

Küreselleşmenin dinamiklerinden olan özelleştirmeler ile önceden aynı veya birbirine yakın ekonomik seviyesi olan iki aileden birinin ekonomik durumu (Tabakçı) iyileşmiş, diğer ailenin (Dalcı) ekonomik durumu aynı kalmıştır. Zaten çatışmaların ana kaynağı bu farklılık üzerinedir. Özelleştirmeler, yerel bölgelerde yeni zenginler yaratmıştır. Aynı yerel toplum içinde farklı sınıflar ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, küresel kültür kendisini yerel bölgelerde göstermiştir. Hediye olarak Örumcek Adam kostümü gelmesi ve çocukların ellerine geçen ilk parayla walkie talkie almaları türdeşleşen kültüre işaret etmektedir. Küresel ekonominin turizme olan etkisini ise Fırtına'nın Şirince'ye benzetilmek istenmesinde görebiliriz. Girişimciler, birbirinden kültürel olarak farklı olan bölgeleri turizm sektörü için birbirine benzer hale getirebilmektedir. Bir başka örnek olarak incelenen "buzlu çay" ise yerel ürünlerin işlenip küresel tüketim kalıplarıyla yeniden piyasaya sürülmesini göstermektedir. Ali ile Zeynep'in takada canlandırdığı Titanik sahnesi ise küresel seyirlik filmlerin yereldeki aşk ilişkilerine kattığı türdeş kültürel unsurlara örnek olarak verilebilir. Yine daha önce alışkın olmadığımız ve değişmez denen hoca karakterini burada farklı bir biçimde görmekteyiz. Hoca âşık olmakta ve pop şarkısıyla bunu dile getirmektedir. Küresel kültür dolaşımını takip eden hoca farklı bir tipte dizide görünmektedir.

Küreselleşme ulaştığı yerlerde, toplumsal yaşamda, iş yaşamında, kültürel kimliklerde değişimlere neden olmaktadır. James Clifford, yaptığı antropolojik çalışmada "gezici kültürler"in durağan değil, hareketli olduğunu, kültürün mekâna bağlanmadığını "seyahat eden" insanlar tarafından taşındığını belirtmektedir. Fakat seyahat etmediği, aynı bölgede yaşadığı halde, kültürel farklılaşma yaşayan insanlar olduğunu ileri süren Christina Turner Japonya'da yaptığı etnografik çalışmada, hiç seyahat etmemiş kadınların da yerel kültürel değerlerindeki değişimlerden bahsetmektedir. Zaten Clifford'un üzerinde durduğu "gezici kültür" sadece insanların dolaşımıyla oluşan bir şey değildir. Clifford, kültürel değişimin "televizyon, radyo, turistler, mallar ve ordular" aracılığıyla da olabileceğini söyleyerek bunu kültürel sızıntı olarak tanımlar (Tomlinson, 2004:46-48). Clifford'un kültürel sızıntı olarak tanımladığı olgu, küreselleşmenin etkisiyle hız kazanmaktadır. İletişim olanaklarının artması, teknolojik yenilikler, büyük

sermayelerin küresel piyasa bulma isteği, kültürleri daha çok "gezici" hale getirmiştir. Yerel bölgelerde yaşanan kültürel kimliklerdeki değişimlerde bu dolaşımın etkisi görölmektedir. Küresel ve yerelin buluşması anlamına gelen küresel-yerellik denen kavramla küresel etkilerin yerelde yaptığı değişimler ve ortaya çıkan melezleşmeden bahsedilmektedir. Küresel kültürün ulaştığı yerlerde bir dönüşüm yaşanmaktadır. Yerel kültürler ve kimliklerde gözlenen değişimlerde küreselleşmenin etkisinin olduğundan söz etmek olasıdır. Küreselleşmenin türdeşleştiren yapısı ulaştığı her yerde kendisini göstermektedir.

Kaynakça

- BARBERO, Jesus Martin, "Identities: Traditions and New Communities", *Media, Culture&Society*, Vol:24, 2002.
- EADE, John, *Living the Global City: Globalization as a Local Process*, Routledge, London, 1997.
- EDER, Mine, "The Challenge of Globalization and Turkey's Changing Political Economy "Kemal Kirişçi, Barry Rubin (ed), *Turkey in World Politics: An Emerging Multiregional Power* içinde, Lynne Rienner, Boulder CO, 2001.
- FARAZMAND, Ali, "Privatization and Global: A Critical Analysis with Implications For Public Management Education and Training", *International Institute of Administrative Sciences*.
- FEATHERSTONE, Mike, "Global and Local Cultures" *Mapping The Futures: Local Cultures, Global Change* içinde, Jon Bird, Barry Curtis, Tim Putnam, George Robertson, Lisa Tickner, Routledge, 1993.
- HALL, Stuart, "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik", ed: Anthony D.King, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi* içinde, Bilim ve Sanat Yayınları, çev: Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara,1998.
- HENNIGS, Gerd & KUNZMANN, Klaus R., "Local Economic Development in A Traditional Industrial Areas: The Case of The Ruhrgebiet", *Comparative Studies in Local Economic Development: Problems in Policy Implementation*, ed:Peter B. Meyer, Greenwood Press, Westport CT, 1993.
- HURRELL, Andrew, "Regionalism in Theoretical Perspective", *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, ed: Louise Fawcett-Andrew Hurrell,Oxford University Press, Oxford,1995.
- JAMES, Allison, "Cooking The Books:Global or Local Identities in Contemporary British Food Cultures" *Cross-Cultural Consumption: Global Markets, Local Realities*, David Howes (ed) Routledge, London, 1996.
- KELLNER, Douglas, *Media Culture: Cultural Studies, Identity, and Politics between the Modern and the Postmodern*, Routledge. New York. 1995.
- MCLEAN, John, "Towards a Political Economy of Agency in Contemporary International Relations", *Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics, and Agency*, Ed: Martin Shaw, Routledge, London, 1999.
- MUTLU, Erol, *Televizyon ve Toplum*, TRT Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- MORLEY, David & ROBINS, Kevin, *Kimlik Mekanları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlılıklar*, çev: Emrehan Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.

NOGUEZ, Maria Isabel Studer, "How Global is Ford Motor Company's Global Strategy?", *Non-state Actors and Authority in The Global System*, ed: Richard A.Higgott,Geoffrey R.D.Underhill, Andreas Bieler, Routledge, London, 2000.

ORAL, Necdet, "Tekellerin Tarımda Özelleştirme Vurgunları", [www. bianet.org](http://www.bianet.org), 24.05.2002.

OROZCO, Marcelo M. Suarez, QIN_HİLLARD, Desiree Baolian, "Culture and Education in The Millennium", *Globalization: Culture and Education In The New Millenium*, ed: M. Orozco, D.Hilliard, University of California Press, Berkeley, CA, 2004.

PERIC, Vesna, "Destination inThe Global Market", www.fm.kp.si/zalozba.

SMİTH, Anthony D., "Towards a Global Culture?" *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, içinde, Mike Featherstone (ed), Sage Pub, London,1991.

SUAREZ, Marcelo M. &HİLLARD, Desirée Baolian Qin "Globalization: culture and education in the new millennium" , ed: Marcelo M.Suarez& Desirée Baolian Qin-Hillard, *Globalization: Culture and Education in TheNew Millennium* içinde, University of California Press, Berkeley, CA 2004.

SUTTON, David,E., *Remembrance of Repasts: An Antropology of Food and Memory*, Berg, Oxford, 2001.

ŞENSES, Fikret, "Neoliberal Küreselleşme kalkınma için Bir Fırsat mı Engel mi?", *Kalkınma ve Küreselleşme*, ed: Saniye Dedeoğlu, Turan Subaşı, Bağlam Yayınları, Ankara, 2004.

TOMLINSON, John, "Globalised Culture :The Triumph of The West?" *Culture and Global Change* içinde, Tim Allen, Tracey Skelton(ed), Routledge, London, 1999.

TOMLINSON John, *Küreselleşme ve Kültür*, çev: Arzu Eker, Ayrıntı yayınları, İstanbul,2001.

TUTAL, Nilgün, *Küreselleşme, İletişim, Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.

http://www.rizeshcek.gov.tr/shcek_gov_tr.htm

ŞENTÜRK, Turan & AKBAŞ, Hayati,
www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/186, Hopa Sayı 155.